

‘शतकांत एकच... सचिन’

पुस्तकाचे दिमाखदार प्रकाशन

शब्द रुची

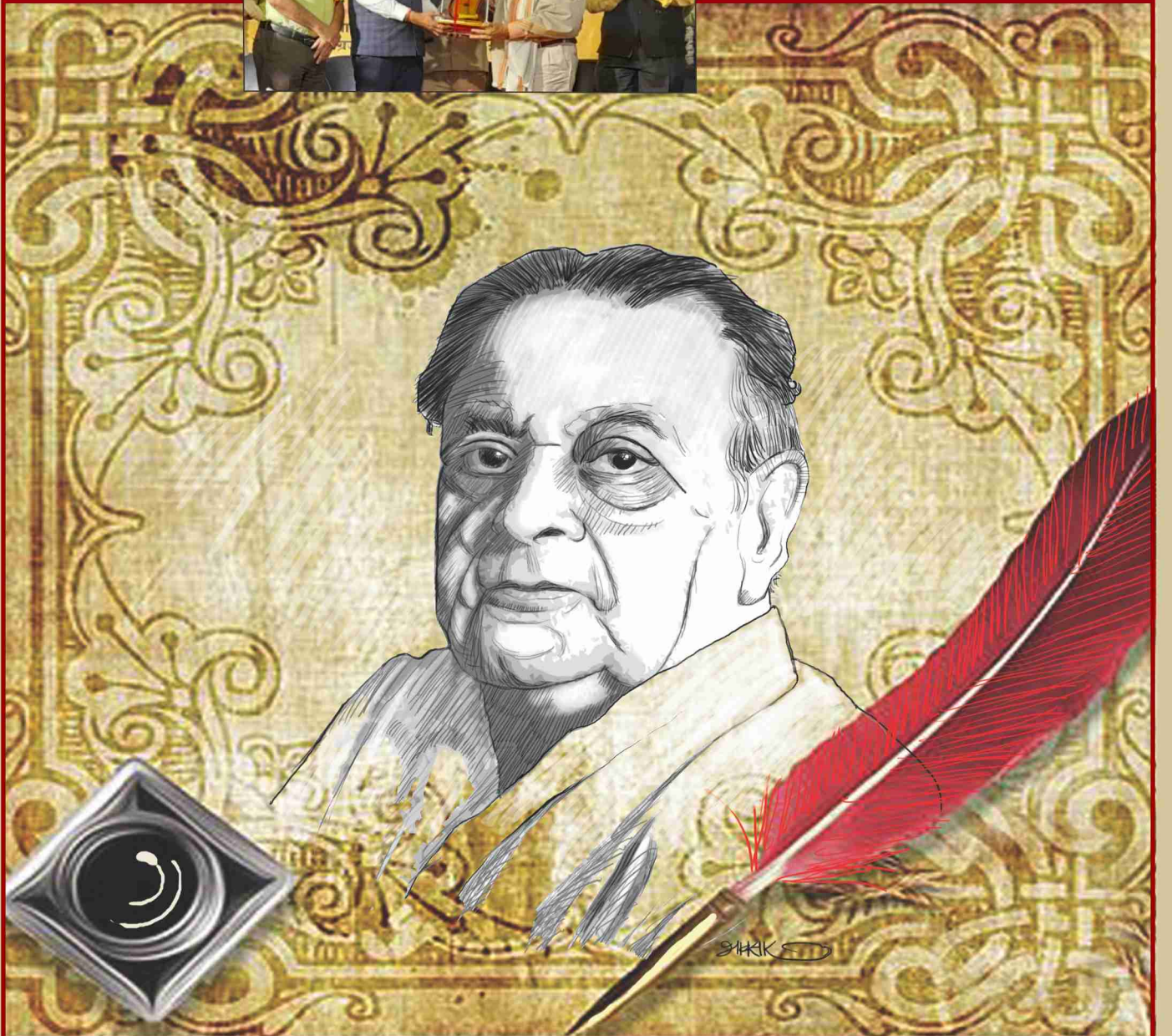
४८
॥ अक्षर ॥

जून २०२३ • मूल्य १० रु. • पृष्ठे ६०

प्रकाशक संघटनेचा
‘ग्रंथाली’ला पुरस्कार

के.ज. पुरोहित जन्मशताब्दी विशेषांक

मॅग्नेटिक महाराष्ट्र

प्रमुख औद्योगिक समूह

- मुंबई-ठाणे-सावड १५००० एकर
अभियांत्रिकी । अन्न प्रक्रिया । वाहन उद्योग व सुटे भाग । रसायने । औषधनिर्माण
- पुणे-चाकण-तळेगाव-सातारा । ८००० एकर
डाटा सेंटर । रत्ने व आभूषणे । अभियांत्रिकी । अन्न प्रक्रिया । वाहन व सुटे भाग । इस्पादीय लॉजिस्टिक्स
- नाशिक-मालेगाव-अहमदनगर । ५००० एकर
अन्न प्रक्रिया । वैद्यकीय उपकरण । इस्पादीय । अभियांत्रिकी
- औरंगाबाद (AURIC, DMIC) - जालना । ८००० एकर
अन्न प्रक्रिया । वाहन व सुटे भाग । इस्पादीय । वस्त्रोद्योग
- नागपूर - अमरावती । ४००० एकर
अंतराळ आणि संरक्षण । अभियांत्रिकी । वस्त्रोद्योग । अन्न प्रक्रिया
- रत्नागिरी - सिंधुदुर्ग । ५,५५० एकर
अभियांत्रिकी । रसायने । तेल आणि नैसर्गिक वायू । शेली व अन्न प्रक्रिया । सागरी उत्पादने

महाराष्ट्र : देशाचे आर्थिक शक्तीकेंद्र

- भारतातील सर्वात मोठी अर्थव्यवस्था
महाराष्ट्राचे एकूण देशांतर्गत उत्पादन मूल्य ४२० अब्ज डॉलर्स, भारताच्या एकूण देशांतर्गत उत्पादनामध्ये १४.२% योगदान
- थेट परदेशी गुंतवणूकीमध्ये सर्वाधिक वाटा
एप्रिल २००० ते मार्च २०२३ या कालावधीत १८९ बिलियन डॉलर्स थेट परदेशी गुंतवणूकीस आकर्षित केले. भारताच्या एकूण वाट्यात ३०% योगदान.
- उत्पादनात अग्रेसर
भारताच्या एकूण औद्योगिक उत्पादनात महाराष्ट्राचे १३.८% योगदान
- IPRS मध्ये सर्वोत्तम औद्योगिक क्षेत्रे
केंद्र सरकारच्या उद्योग संवर्धन आणि अंतर्गत व्यापार विभागामार्फत (DPIIT) इंडस्ट्रियल पार्क रेटिंग सिस्टिम (IPRS) अहवालानुसार महाराष्ट्रात देशातील सर्वाधिक सर्वोत्तम औद्योगिक क्षेत्रे
- उत्तम कायदा व सुव्यवस्था
महाराष्ट्र राज्य हे प्रगत प्रशासन व धोरण सातत्यासाठी ओळखले जाते.
- निर्यातीत अग्रस्थानी
महाराष्ट्राचे निर्यात मूल्य सर्वाधिक आहे. भारताच्या एकूण निर्यातीत १६% योगदान.
- सर्वोत्तम गुणवत्तेचे मनुष्यबळ
भारतातील सर्वाधिक म्हणजे ७०% रोजगार क्षमता गुजवसा महाराष्ट्रात आहे.
- समृद्ध पायाभूत सुविधा
४ आंतरराष्ट्रीय आणि १३ देशांतर्गत विमानतळ, २ प्रमुख व ४८ लहान बंदरे आणि सर्वाधिक ऊर्जा क्षमता.

प्रमुख सुधारणा

१. प्लग अँड प्ले पायाभूत सुविधा
एमएसएमईसाठी राष्ट्रीय असलेल्या केगारुत २५% क्षेत्र (तब्बल १११२.५ एकर) प्लग अँड प्ले डेव्हलपमेंटसाठी आवृत्तित केले जाईल.
महाराष्ट्र प्लग अँड प्ले इन्फ्रास्ट्रक्चर आणि कॅपिटल डेव्हलपमेंटसाठी परवडणाऱ्या भाड्याने शेड, सोयी - सुविधा, एक्स-पॅट हाऊसिंग आणि मॉड्युलर स्पेस १००% अनुकूल इकोसिस्टम सह वापरण्यास तयार असलेल्या पायाभूत सुविधांचा वापर करण्यासाठी गुंतवणूकदारांना थेट वाटच ऑफर करतो.
४. गुंतवणूकदार प्रथम योजना- १४९ करार भागीदारांसाठी नेमणूक १० गुंतवणूक सहकारी
संपूर्ण देखरेख आणि गुंतवणूकदारांना अविरतपणे आवश्यक सहाय्य पुरविण्याच्या उद्देशाने रिलेशनशिप मॅनेजर (आरएम) आणि रिलेशनशिप एक्झिक्युटिव्ह (आरई) नियुक्त करण्यात आले आहेत.

गुंतवणूक करारांवर स्वाक्षरी

- उद्योग विभागाने एमआयडीसीसोबत जून २०२० ते जून २०२३ या कालावधीत रु. ४,१७,८३५ कोटी रुपयांचे १४९ सामंजस्य करार केले आणि ५,६९,४७६ रू. सामंजस्य करारांची निर्मिती केली.
- मॅग्नेटिक महाराष्ट्र २.०, जून व जुलै २०२० - रु. १७,६८६ कोटी । १४,०२५ रोजगार सामंजस्य करार - १५ । आधारभूत क्षेत्रे - रसायने, वाहन, इस्पादीय, तेल आणि वायू । प्रमुख राष्ट्रे - युएसए, जपान, सिंगापूर, दक्षिण कोरिया
 - मॅग्नेटिक महाराष्ट्र २.०, नोव्हेंबर २०२० - रु. ३४,८२९ कोटी । २३,१८२ रोजगार सामंजस्य करार - १५ । आधारभूत क्षेत्रे - डाटा सेंटर, लॉजिस्टिक्स, इलेक्ट्रॉनिक्स । प्रमुख राष्ट्रे - स्पेन, युनायटेड किंगडम, जपान, सिंगापूर, भारत.
 - मॅग्नेटिक महाराष्ट्र २.०, डिसेंबर २०२० - रु. ६१,०४२ कोटी । २,५५,३८० रोजगार सामंजस्य करार - २५ । आधारभूत क्षेत्रे - डाटा सेंटर, लॉजिस्टिक्स, इलेक्ट्रॉनिक्स । प्रमुख राष्ट्रे - भारत.
 - मॅग्नेटिक महाराष्ट्र २.०, जुलै २०२१ - रु. १६,५०० कोटी । ५,००० रोजगार सामंजस्य करार - २ । आधारभूत क्षेत्रे - तेल आणि नैसर्गिक वायू, अक्षय ऊर्जा । प्रमुख राष्ट्रे - ऑस्ट्रेलिया, भारत
 - मॅग्नेटिक महाराष्ट्र २.०, सप्टेंबर २०२१ - रु. ३५,५०० कोटी । १०,००० रोजगार सामंजस्य करार - २ । आधारभूत क्षेत्रे - अक्षय ऊर्जा । प्रमुख राष्ट्रे - भारत
 - मॅग्नेटिक महाराष्ट्र २.०, ऑक्टोबर २०२१ - रु. २,८२३ कोटी । १,२५० रोजगार सामंजस्य करार - १ । आधारभूत क्षेत्रे - विद्युत वाहने । प्रमुख राष्ट्रे - युके.
 - मॅग्नेटिक महाराष्ट्र २.०, नोव्हेंबर २०२१ - रु. १५,६९७ कोटी । ११,३८५ रोजगार सामंजस्य करार - २५ । आधारभूत क्षेत्रे - लॉजिस्टिक्स, ऑटो कॉम्पोनेंट्स, ऑटोमोबाइल मॅन्युफॅक्चरिंग, डेटा सेंटर, जैववैज्ञानिक । प्रमुख राष्ट्रे - जपान, सिंगापूर, स्वीडन, कोरिया, जर्मनी, इटली व भारत.
 - मॅग्नेटिक महाराष्ट्र २.०, डिसेंबर २०२१ व जानेवारी २०२२ - रु. ५,५१२ कोटी । ९,९८० रोजगार सामंजस्य करार - १३ । आधारभूत क्षेत्रे - जैव-इंधन, IT/ITES, तांत्रिक वस्त्र, रसायने, ऑटो, इलेक्ट्रॉनिक्स । प्रमुख राष्ट्रे - फ्रान्स आणि भारत
 - मॅग्नेटिक महाराष्ट्र २.०, मे २०२२ - रु. ८०,४७९,७८ कोटी । १६,७०५ रोजगार सामंजस्य करार - २५ । आधारभूत क्षेत्रे - आयटी पार्क, आयटी - आयटीएस आणि डेटा केंद्रे, वस्त्रोद्योग, अन्न प्रक्रिया, पेपर आणि पल्प, अभियांत्रिकी आणि पोलाद, अक्षय ऊर्जा, लॉजिस्टिक्स, तेल व वायू । प्रमुख देश - सिंगापूर, इंडोनेशिया, यूएसए, दक्षिण कोरिया आणि जपान.
 - जेएसडब्ल्यूएनजी, सप्टेंबर २०२२ - रु. ४,९९६ कोटी सामंजस्य करार - १ आधारभूत क्षेत्र - ऊर्जा । प्रमुख राष्ट्रे - भारत
 - जागतिक आर्थिक मंच २०२३, जानेवारी २०२३ - रु. १,३७,६६६ कोटी (१७ अब्ज अमेरिकन डॉलर्स) । १,०१,३८९ रोजगार सामंजस्य करारांची संख्या-१९ । प्रमुख क्षेत्रे- ऊर्जा, उच्च तंत्रज्ञान आणि पायाभूत सुविधा उद्योग, पोलाद उत्पादन, कृषी आणि अन्न प्रक्रिया, आयटी/फिनटेक/डेटा सेंटर । प्रमुख राष्ट्रे भारत, पोर्तुगाल, जपान, यूएसए, मोरिशस, नेदरलँड, फिनलँड, सिंगापूर, कॅनडा, तैवान, लक्झेम्बर्ग, इस्रायल, कोरिया, जर्मनी.
 - आयएफसीसीआय, इन्व्हेस्ट इन महाराष्ट्र, एप्रिल २०२३ - रु. ९६७ कोटी । ११९८० रोजगार सामंजस्य करारांची संख्या - ५ । प्रमुख क्षेत्रे - इलेक्ट्रिक वाहने, ऑटोमोबाइल, वैद्यकीय उपकरणे, आरोग्य, अन्न प्रक्रिया.
 - बजाज फिनसर्व्ह लिमिटेड, जून २०२३ - रु. ५००० कोटी । ४०,००० रोजगार सामंजस्य करारांची संख्या - १ । क्षेत्र - आर्थिक सेवा । देश - भारत

एकूण गुंतवणूकीस चालना - रु. ९,४५,३४९ कोटी

सामंजस्य करार - रु. ४,१७,८३५ कोटी

(जून २०२० - जून २०२३)

थेट परदेशी गुंतवणूक - रु. ४,०७,३२८ कोटी

(ऑक्टोबर २०१९ - मार्च २०२३)

नियमित गुंतवणूक - रु. १,२०,९८६ कोटी

(डिसेंबर २०२० पासून)

वर्ल्ड इकॉनॉमिक फोरम २०२३ - प्रमुख कॉरिडॉर भागीदारांबरोबर घोषणात्मक गुंतवणूक सहकार्य करार:

- स्वीस इंडिया चॅंबर ऑफ कॉमर्स इंडिया
- बर्कले विद्यापीठ
- सेंटर फॉर न्यू इकॉनॉमी अँड सोसायटी
- द वर्ल्ड इकॉनॉमिक फोरम प्लॅटफॉर्म फॉर शेपिंग द फ्युचर ऑफ अर्बन ट्रान्सफॉर्मेशन

॥ उद्यमात सकल समृद्धि: ॥

MIDC

मुख्य कार्यालय:

महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ

उद्योग सारथी, महाकाली केव्हज रोड, अंधेरी (पूर्व) मुंबई ४०००९३

वेबसाईट: www.midcindia.org

प्रमुख कार्यालय:

महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ

४ (ए), १२ वा मजला, वर्ल्ड ट्रेड सेंटर कॉम्प्लेक्स १, कफ परेड,

कुलाबा, मुंबई-४०० ००५.

वेबसाईट: www.midcindia.org

ग्रंथाली वाचक चळवळीचे मासिक

शब्द

रुची

जून २०२३, वर्ष दहावे
अंक दुसरा, मूल्य १० रु.

संपादक : सुदेश हिंगलासपूरकर
कार्यकारी संपादक : अरुण जोशी
अतिथी संपादक : डॉ. सुरेखा सबनीस
संपादनसाहाय्य : डॉ. निर्मोही फडके
मुखपृष्ठ : सतीश भावसार

कार्यालयीन संपर्क

कॉम्प्युटर युनिट – योगिता मोरे, अनिरुद्ध गद्रे
shabdruchee@gmail.com

जाहिरात प्रसिद्धी – धनश्री धारप

वितरण – हरिप्रसाद जयस्वाल, सौमित्र शिंदे
वेबसाइट डिझाइन व डिजिटल एडिटिंग
सचिन पिळणकर, समीर कदम

केवळ वार्षिक वर्गणी स्वीकारली जाईल.
वार्षिक वर्गणी ४०० रुपये
डिमांड ड्राफ्ट, म.ऑ. 'ग्रंथाली' नावे

पत्रव्यवहार/वर्गणी पाठवण्याचा पत्ता
ग्रंथाली, १०१, १/बी विंग, 'द नेस्ट', पिंपळेश्वर को-ऑप.
हौसिंग सोसायटी, टायकलवाडी, स्टार सिटी सिनेमासमोर,
मनोरमा नगरकर मार्ग, माहीम (प.), मुंबई ४०००१६
फोन : २४२१६०५० (वेळ : दुपारी १ ते ६.३०)

अंकासाठी लेख व प्रतिक्रिया खालील मेलवर पाठवावी.
shabdruchee@gmail.com

ऑफिस वेळ : दुपारी १ ते सायं. ७
संपर्क/फोन/पुस्तके खरेदी करण्यासाठी

अंकात प्रसिद्ध झालेली मते ज्या त्या व्यक्तीची. 'ग्रंथाली'
चळवळीचे 'शब्द रुची' हे व्यासपीठासमान मासिक आहे.
त्यात सर्व छटांच्या विचारांना स्थान आहे. मात्र त्याच्याशी
'ग्रंथाली' विश्वस्त संस्था व तिचे विश्वस्त सहमत आहेत
असे नव्हे.

अनुक्रम

कथाकार शांताराम जन्मशताब्दी विशेष लेख

'दीपत्कार' – शांतारामांची कथा / ५

डॉ. उषा देशमुख / ९

डॉ. वंदना बोकील-कुलकर्णी / १२

डॉ. रविन थत्ते / १५

डॉ. रवींद्र शोभणे / १७

प्रा. उषा तांबे / २१

प्रकाश एदलाबादकर / २४

डॉ. पांडुरंग भानुशाली / २७

नीला उपाध्ये / ३१

नियमित सदरे

संजीवनी खेर / ३५

विनता कुलकर्णी / ३८

शरद काळे / ४१

किरण येले / ४६

वृत्तांत / ५०

ग्रंथपरिचय – डॉ. निर्मोही फडके / ५४

ग्रंथपाने – चांगदेव काळे / ५५

विनता कुलकर्णी

कर्करोगावरील उपचारांमागच्या दोन आद्य संशोधक महिला

एकीकडे सर्व क्षेत्रांत माणूस नवनवे प्रगतिशील संशोधन करत आहे. मानवाची आयुर्मर्यादा वाढते आहे. तर दुसरीकडे जागतिक आरोग्यसंस्थेच्या २०२०च्या अहवालानुसार कर्करोगामुळे जगात सुमारे एक कोटी मृत्यू- (सर्वसाधारण रुग्णांच्या सहा मृत्यूंपैकी एक) कर्करोगामुळे आहे. अमेरिकेच्या बाबतीतही वेगळी परिस्थिती नाही. कर्करोग हे अमेरिकेतही मृत्यूचे दुसरे सर्वाधिक सर्वसामान्य रोगकारण आहे. (संदर्भ- अमेरिकन कॅन्सर सोसायटी- Cancer Journal for Clinicians Volume 73, Issue 1 p. 17- 48 - Cancer Statistics, 2023) अमेरिकेत दरवर्षी जून महिना हा कॅन्सर सर्व्हायव्हर (यंदा सुमारे १७ कोटी अमेरिकन लोकांच्या) सन्मानार्थ साजरा केला जातो. यामध्ये समाविष्ट काही रुग्ण अजूनही कर्करोगावर उपचार घेत असतात, किंवा काहींनी सध्या तरी या रोगाविरुद्धची लढाई जिंकलेली असते.

‘जिवासवे जन्मे मृत्यू’ हे सत्य असले, तरी कर्करोगाशी प्रत्यक्ष लढा न दिलेल्या काहींचे विविध टोकाचे गैरसमजही असतात. एक म्हणजे, कर्करोग झाला म्हणजे माणूस लगेच मृत्युपंथाला लागला, आणि दुसरा गैरसमज एकदा उपचार घेऊन झाले, की कर्करोगाशी संबंधित अडचणी थांबल्या. सत्य हे आहे, की अनेक प्रकारचे कर्करोग असल्याने २१व्या शतकात काही उपचाराने आटोक्यात येण्यासारखे आहेत, तर काही मुळातच किंवा नंतर अधिक आक्रमक असल्याने, याबाबतीत तरी ‘सब खेकडे (कर्क) बारा टक्के’ नसून ‘कोणी दिले, कोणी पक्के’ असतात... विविध कर्करोगांतून सध्या बरे होऊन जगणाऱ्यांपैकी कित्येकांना पुढील वाटचालीत नवीन संघर्षास, शारीरिक, भावनिक किंवा आर्थिक अडचणीस सामोरे जावे लागते. बऱ्याचदा केवळ हिमखंडाचे टोक गाठले, तरी रोग पुन्हा उसळी मारू नये

म्हणून डॉक्टरांना पुढेही, सातत्याने, ठरावीक कालावधीने रुग्णाच्या तपासण्या-चाचण्या कराव्या लागतात. वर्तमान-स्थितीत, कर्करोगातून वाचलेल्या काहींचे मानवी शरीर थकलेले आणि मन भविष्याच्या काळजीने सक्षम नसते. त्यातूनही मानसिक आरोग्य-समस्या उद्भवू शकतात. त्यासाठी मग वेगळे उपचार! अमेरिकेत जूनमध्ये कॅन्सर सर्व्हायव्हर महिना- म्हणजे, या रोगाच्या विविध टप्प्यावर आलेली आव्हाने जाणून घेऊन, त्या आव्हानांना धीराने दिलेला किंवा अजूनही देत असलेला लढा गौरवण्यासाठी, कॅन्सरग्रस्तांना जमेल ती मदत करावी आणि कर्करोगाविषयी जनजागृती व्हावी, हादेखीलही या प्रथेमागचा एक उद्देश!

रोगप्रतिबंधक दैनंदिन जीवनशैली, कर्करोग तपासणी, मार्गदर्शक तत्वांचे पालन, योग्य उपचार या सर्वात प्रगती होऊन कॅन्सर सर्व्हायव्हर लोकांचे प्रमाण दरवर्षी वाढते आहे. आता, अनेक प्रकारचे कर्करोग अत्यंत प्रभावी उपचार करण्यायोग्य मानले जातात. यशाचा हा आलेख असाच उंचावर जात आहे आणि जात राहावा. अमेरिकन कॅन्सर सोसायटीच्या जानेवारी २०२३ अहवालानुसार गेल्या तीन दशकांत अमेरिकेत कर्करोगाच्या मृत्यूचे प्रमाण कमी होत असून सध्या पूर्वीपेक्षा ते ३३ टक्क्यांनी कमी झाले आहे. कर्करोगावर मानक उपचारांनी, यशस्वी सामना केलेल्यांच्या यशोगाथा अमेरिकेने साजऱ्या केल्या आहेत. अशा रुग्णांसाठी, Share and Care, Increasing Cancer Survivorship Together, या उद्देशाने संकेतस्थळही आहे- www.facesandvoicesofcancer.org. अर्थात या यशोगाथा ठरण्यामागे भरीव कामगिरी आहे ती डॉक्टर आणि संशोधकांची. त्यातील दोन आद्य संशोधक महिला डॉक्टरांबद्दल-

अमेरिकन शास्त्रज्ञ डॉ. गर्ट्रूड बेल एलियन (१९१८-९९)

जीवरसायनशास्त्रज्ञ आणि औषधशास्त्रज्ञ
(बायोकेमिस्ट आणि फार्माकॉलॉजिस्ट)

गर्ट्रूड बेल एलियन ही मूळची न्यू यॉर्कची रहिवासी. मात्र तिचे आजीआजोबा प्रथम अमेरिकेत स्थलांतरित झाले. तिचे वडील दंतवैद्य आणि आई गृहिणी. लहानपणापासूनच तिला अभ्यासाची अतिशय आवड होती. मात्र तिच्या आजोबांचा कर्करोगाने मृत्यू झाल्याने एलियन व्यथित झाली. मग तिने अगोदर रसायनशास्त्र, औषधशास्त्रात शिक्षण घेण्याचे ठरवले. न्यू यॉर्क शहरातील हंटर कॉलेजमधून तिने वयाच्या १९ व्या वर्षी रसायनशास्त्रात पदवी प्राप्त केली. मात्र पदवीनंतर तिला नोकरी शोधण्यात अतिशय अडचण आली, कारण अनेक प्रयोगशाळा महिला केमिस्ट नियुक्तीस नकार देत. मग तिने अर्धवेळ लॅब असिस्टंटची नोकरी व काही वर्षे पर्यायी माध्यमिक शिक्षिका म्हणून काम केले. एकीकडे न्यू यॉर्क विद्यापीठातून पदव्युत्तर पदवी शिक्षण पूर्ण केले. तिने रीतसर शिकून डॉक्टरेट पदवी मिळवली नसली तरी पुढच्या आयुष्यात तिच्या शास्त्रीय कामाचा बोलबाला झाल्यावर तिला न्यू यॉर्कच्या पॉलिटेक्निक विद्यापीठातून मानद पीएच.डी. आणि हार्वर्ड विद्यापीठातूनही मानद डॉक्टर ऑफ सायन्स पदवीने गौरवण्यात आले.

एलियनने पदव्युत्तर परीक्षा उत्तीर्ण केल्यावर काही काळाने जागतिक दुसऱ्या महायुद्धाने निर्माण झालेल्या रिकाम्या जागांवर सर्व कार्यालयांत, प्रयोगशाळांतही महिलांची भरती होऊ लागली. १९४४ मध्ये (Burroughs-WellCome-Fund आता Glaxo Smith Kline) येथे एलियनला काम मिळाले. आणि तेथेच तिची वरिष्ठ शास्त्रज्ञ डॉ. जॉर्ज एच. हिचिंग्ज यांच्याशी ओळख झाली. एलियनच्या ज्ञानपिपासेने आणि अभ्यासू वृत्तीने ते प्रभावित झाले आणि त्यांनी तिला प्रयोगशाळेच्या कामात अधिक जबाबदारी घेण्यास सुचवले. त्यांच्यासोबत तिने पुढे

संशोधनकार्यात ४० वर्षांची भागीदारी केली. एलियनने महत्त्वपूर्ण संशोधनासाठी आपली पुढची बहुतेक कारकीर्द प्रयोगशाळांमध्ये घालवली. १९५०च्या दशकादरम्यान, जॉर्ज हिचिंग्ज या शास्त्रज्ञाबरोबर एलियनने बायोकेमिस्ट्री (जीवरसायनशास्त्र) आणि रोगविषयक ज्ञानावर आधारित औषधे तयार करण्यासाठी एक वेगळी पद्धत विकसित केली. ज्यामुळे त्या काळात या औषधांनी रक्ताच्या कर्करोगाने ग्रस्त असलेल्या अनेक बालकांना जगण्यास मदत केली.

शास्त्रज्ञ एलियन यांनी वैद्यकशास्त्रात संशोधनाचे ४५ पेटंट विकसित केले आणि त्यांना विविध विद्यापीठांनी २३ मानद पदव्यांनी गौरवले. १९८३मध्ये गर्ट्रूड एलियन अधिकृतपणे सेवानिवृत्त झाल्या परंतु त्या आपल्या संशोधनकार्यात, जुन्या प्रयोगशाळेत एमिरेटस (सन्मानदर्शक पदवीधारक सेवानिवृत्त) शास्त्रज्ञ आणि सल्लागार म्हणून कार्यरत होत्या. प्रवास, फोटोग्राफी हे छंद, नातेवाईकांकडे येजा या सर्वांचा आनंद घेत असूनही प्रयोगशाळा आणि संशोधन हेच खरे जीवन असे एलियननी एके ठिकाणी म्हटले आहे. याच काळात १९८८मध्ये एलियनने जॉर्ज हिचिंग्ज आणि सर जेम्स ब्लॅक या सहकाऱ्यांसमवेत, औषध विकास प्रक्रियेत केलेल्या प्रगतीसाठी नोबेल पारितोषिक मिळवले. त्यांनी विकसित केलेल्या पद्धतीस तर्कशुद्ध औषध-रचना/ (डिझाइन) म्हणून ओळखले जाते. ही नवीन पद्धत फक्त चाचणी-आणि-त्रुटी वापरण्याऐवजी औषधाचे लक्ष्य समजून घेण्यावर लक्ष केंद्रित करते. या पद्धतीचा वापर करून, एलियन आणि तिच्या सहकाऱ्यांनी रक्ताचा कर्करोग, (त्याच बरोबर मलेरिया, एकाच्या शरीरातील दान केलेला -किडनी- अवयव गरजू रुग्णावर प्रत्यारोपणास नाकारण्याच्या समस्येवर लढण्यासाठी वापरले जाणारे पहिले औषध, एचआयव्ही, एड्सवर लवकर उपचार करणारे (अँटी-रेट्रोव्हायरल) औषध, नागीण (Shingles/Herpes Zoster) आणि इतरही रोगांवर प्रभावी औषधांचे संश्लेषण आणि विकास करण्यामध्ये डॉ. एलियन यांचा मोलाचा सहभाग होता. जागतिक आरोग्य संघटना आणि अमेरिकन असोसिएशन फॉर कॅन्सर रिसर्चसाठी सल्लागार म्हणूनही त्यांनी काम केले. नॅशनल मेडल ऑफ सायन्ससह त्यांना त्यांच्या कामासाठी अनेक पुरस्कार मिळाले. अमेरिकन नॅशनल इन्व्हेन्टर्स हॉल ऑफ फेममध्ये समाविष्ट केलेल्या त्या पहिल्या महिला ठरल्या.

आफ्रिकन-अमेरिकन डॉ. जेन कुक राइट, एम.डी.

(१९१९-२०१३)

ही आफ्रिकन वंशाची, अमेरिकन डॉक्टर आणि वैद्यक क्षेत्रातील मानांकित संशोधक. लहानपणापासून जेनला अभ्यास, संशोधन याविषयी आवड निर्माण होण्याचे कारण तिचे

वडील. मानवी हक्कांच्या चळवळीत सक्रिय कार्यकर्ते जेनचे वडील शल्यतज्ञ डॉ. लुई थॉम्पसन राइट हे हार्वर्ड मेडिकल स्कूलमधील पहिल्या आफ्रिकन अमेरिकन पदवीधरांपैकी एक. ते न्यू यॉर्क शहरातील नगरपालिकेच्या रुग्णालयात नियुक्त पहिले आफ्रिकन अमेरिकन डॉक्टर व पहिले आफ्रिकन अमेरिकन पोलिस सर्जन होते. त्यांनी न्यू यॉर्क परिसरात हार्लम हॉस्पिटलमध्ये कर्करोग संशोधन केंद्राची स्थापना केली. ज्या काळात केमोथेरपी ही केवळ प्रायोगिक उपचारपद्धती मानली जात होती, तेव्हा जेन यांचे वडील डॉ. लुई या विषयावर प्रयोगशाळेत संशोधन करत होते आणि त्यांची मुलगी डॉ. जेन रुग्णांवर चाचण्या करत होती. त्यांनी कर्करोगविरोधी एजंट्सच्या विस्तृत श्रेणीचे विश्लेषण करून, रुग्ण आणि 'टिशू कल्चर'चा (जिवंत उतींपासून प्राप्त झालेल्या पेशींच्या कृत्रिम माध्यमात वाढ.) प्रतिसाद यांच्यातील संबंध शोधले आणि कर्करोगावर केमोथेरपीसाठी अधिक सुलभ तंत्रपद्धती विकसित केली. १९५२ मध्ये, डॉ. लुई राइट यांच्या मृत्यूनंतर, डॉ. जेन राइट यांची वयाच्या ३३व्या वर्षी हार्लम न्यू यॉर्कमधील या कर्करोग संशोधन केंद्राच्या प्रमुख पदावर नियुक्ती झाली. १९५५मध्ये

डॉ. जेन राइट न्यू यॉर्क युनिव्हर्सिटीमध्ये सर्जिकल संशोधनाचे सहयोगी प्राध्यापक आणि न्यू यॉर्क युनिव्हर्सिटी मेडिकल सेंटर आणि त्याच्याशी संलग्न बेलेव्ह्यू आणि युनिव्हर्सिटी हॉस्पिटलमध्ये कॅन्सर केमोथेरपी संशोधनाच्या संचालक पदावर कार्य करू लागल्या. संपूर्ण अमेरिकेत आफ्रिकन अमेरिकन महिला डॉक्टरांची संख्या केवळ शे-दोनशे होती, तेव्हा डॉ. जेन राइट या राष्ट्रीय मान्यताप्राप्त वैद्यकीय संस्थेत सर्वोच्च स्थानावर असलेल्या आफ्रिकन अमेरिकन महिला होत्या. आता आजवर या वाटेने पुढे गेलेल्या अनेक डॉक्टरांच्या संशोधनकार्याने, अमेरिकेत कर्करोगाच्या विविध समस्यांवर सुमारे १०० + प्रकारची केमोथेरपी औषधे आहेत. (संदर्भ - <https://medlineplus.gov/ency/patientinstructions/000910> MedlinePlus.gov नॅशनल लायब्ररी ऑफ मेडिसीन).

आज जगभर विविध कर्करोगांसाठी केमोथेरपी एक प्रमाणित उपचारपद्धती आहे. १९६४मध्ये, अमेरिकन राष्ट्राध्यक्ष लिंडन बी. जॉन्सन यांनी डॉ. जेन यांची हृदयरोग, कर्करोग आणि पक्षाघातासंबंधित उपचार प्रकल्पावरील आयोगावर नियुक्ती केली. जेन राइट अमेरिकन सोसायटी ऑफ क्लिनिकल ऑन्कोलॉजी'च्या संस्थापकांपैकी एक, १९६७ पर्यंत, युनायटेड स्टेट्सच्या वैद्यकीय संस्थेत सर्वोच्च श्रेणीप्राप्त आफ्रिकन अमेरिकन महिला डॉक्टर आणि १९७१ मध्ये, 'न्यू यॉर्क कॅन्सर सोसायटी'च्या पहिल्या महिला अध्यक्षा होत्या. डॉ. जेन राइट १९८७ मध्ये व्यवसायातून निवृत्त झाल्या. त्यांच्या चाळीस वर्षांच्या कारकिर्दीत, त्यांनी कर्करोगावरील उपचारात्मक केमोथेरपीवर अनेक शोधनिबंध प्रकाशित केले आणि आफ्रिका, चीन, पूर्व युरोप आणि सोव्हिएत युनियनमध्ये अमेरिकेच्या वतीने कर्करोग संशोधकांच्या शिष्टमंडळाचे नेतृत्वही केले.

- डॉ. विनता कुलकर्णी (शिकागो)

vinata@gmail.com

डॉ. स्मिता दातार यांना 'फक्त 'ती'च्यासाठी' या पुस्तकासाठी सन २०२२ या वर्षीचे महाराष्ट्र साहित्य परिषदेचे डॉ. शकुंतला क्षीरसागर पुरस्कृत विलास शंकर रानडे स्मृती पारितोषिक देण्यात आले. त्यांचे ग्रंथाली परिवारातर्फे अभिनंदन!

अ
भि
नं
द
न

'नदीष्ट'ला राष्ट्रभाषा सन्मान पुरस्काराचे नामांकन

भारतीय भाषांमधील साहित्यकृतीच्या हिंदी अनुवादाला बँक ऑफ बडोदातर्फे 'राष्ट्रभाषा सन्मान पुरस्कार' दिला जातो. २०२३ च्या पुरस्कारासाठी १२ कादंबऱ्यांची नामांकन यादी घोषित झाली. यात मराठीमधील मनोज बोरगावकर यांच्या 'नदीष्ट' या कादंबरीचा समावेश आहे. बँकेचे व्यवस्थापकीय संचालक व सीईओ संजीव चव्हा यांनी ही घोषणा केली. या नामांकनाबद्दल लेखक मनोज बोरगावकर व भाषांतरकार गोरख थोरात यांचे मनःपूर्वक अभिनंदन आणि शुभेच्छा.